

О.Ю. Удовенко

Донецький національний університет, Україна

НЕОКОНСЕРВАТИЗМ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЗА ЧАСІВ УРЯДІВ МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР

Стаття присвячена проблемі неоконсерватизму у Великій Британії. В ній аналізується процес формування, становлення та втілення в життя неоконсервативних ідеологічних положень за часів прем'єрства Маргарет Тетчер. Простежено процес практичної реалізації неоконсервативної ідеології в соціальній, економічній та зовнішньополітичній сферах.

Ключові слова: неоконсерватизм, зовнішньополітичні сфери, соціально-економічна криза.

Неоконсерватизм виник на заході в сімдесяті роки двадцятого століття. Він являє собою суміш традиційного консерватизму та лібералізму. За визначенням І. Крістола, неоконсерватор – це «ліберал, якого схопила за горло реальність» [1]. Такою реальністю стали глобальні проблеми сучасності, поглиблення економічної кризи та проблема управління демократичною державою, що змусили прихильників консерватизму та лібералізму переглянути свої політичні погляди та створити нову, адаптовану до сучасних реалій, ідеологію – ідеологію неоконсерватизму, що була спрямована на вирішення політичних, культурних та економічних проблем сучасного світу.

Існує два основних визначення неоконсерватизму: 1) це консерватизм, що пристосовує традиційні для нього цінності та принципи до реалій постіндустріального суспільства; 2) являє собою ідеологічний напрям, що збагачується та розвивається у процесі суперництва з лібералізмом та соціал-демократією [2].

У своїй роботі Кальтенбруннер сформулював 6 основних принципів неоконсерватизму: спадкоємність, стабільність, порядок, державний авторитет, свобода, песимізм – недовіра до планів будівництва раю на землі, невіра в абсолютну справедливість і гармонію. Автор пише, що «певна частка песимізму захистить від ілюзії про щастя для всіх, про досягнення такого щастя шляхом реформ» [3].

Основою появи неоконсерватизму стала криза капіталістичної економіки. Стало очевидним, що засоби боротьби з кризою, що застосовувалися раніше, є неефективними в умовах нового науково-технічного суспільства. З'явилася потреба у більш радикальних засобах. Неоконсерватизм виявився більш ефективним та результативним у порівнянні з іншими ідеологіями, він вміщував в собі досить ефективні засоби вирішення економічних, політичних, культурних та соціальних проблем. Положення неоконсерватизму були пристосовані до проблем та потреб суспільства нової епохи, основними пріоритетами якої стали наступні поняття та явища: повага до закону, вибір міцного соціально-політичного устрою, пріоритет моралі та інші.

Роки повороту до неоконсерватизму є історичним феноменом вже минулого часу, але його значення в соціально-політичному житті країн було настільки велике, що він привернув до себе велику увагу і породив величезну кількість досліджень. Але слід зазначити, що на тлі всіх правих урядів виділяється уряд Маргарет Тетчер. Це пояснюється наступними чинниками.

Саме Велика Британія раніше всіх інших держав здійснила «правий поворот». І саме під час урядів Маргарет Тетчер була розроблена система заходів державної політики у галузях економіки, внутрішньої та зовнішньої політики для регулювання економічних і соціальних криз, яка потім була застосована іншими державами. Тому тетчеризм став основним об'єктом уваги дослідників неоконсерватизму.

Метою даної роботи є дослідження засад формування неоконсервативної ідеології у Великій Британії та аналіз процесу практичної реалізації неоконсервативного курсу за часів діяльності урядів Маргарет Тетчер у соціально-економічній та зовнішньополітичній сферах. Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні **завдання**: проаналізовано засади та процес формування неоконсервативної ідеології у Великій Британії; розглянуто практичне втілення ідей неоконсерватизму в соціально-економічній сфері у Великій Британії; охарактеризовано зовнішньополітичну концепцію неоконсервативної ідеології за часів М. Тетчер.

Перш за все слід розглянути процес становлення моделі неоконсерватизму в 1960 – 1970 рр., на якій згодом будувалася політика урядів Тетчер. Деякі дослідники називають цей період реанімацією капіталізму, якому було нанесено великої шкоди в післявоєнні роки [4]. У ці роки почалося відновлення економічної діяльності, а також активізація лівих партій. Не дивно, що все це викликало відповідну реакцію правих сил. На цьому ґрунті і виникає феномен неоконсерватизму, головним ідеологом якого стає Енок Пауелл. Саме його політика розглядається в роботі Степанової як така, що стала основою доктрин Маргарет Тетчер [4].

Протилежної думки дотримується С. Перегудов. Головну роль у становленні тетчеризму він відводить доктринам Кіта Джозефа, які, на його думку, стали основою нової епохи в консервативному русі [5]. На цей час (1974 – 1979 рр.) доводиться перебування Тетчер в опозиції, що відіграло важливу роль в її становленні як лідера. У ці роки Кітом Джозефом і його командою була розроблена нова програма з подолання кризи, що мала монетаристську спрямованість і йшла всупереч кейнсіанським методам регулювання економіки. Перегудов робить висновок, що тетчеризм став закономірним виходом із сформованої у Великій Британії соціально-економічної кризи [5].

Соціально-економічна політика тетчеризму перш за все базувалася на інтересах правлячої еліти країни. Головним напрямом цієї політики була денационалізація економіки та приватизація галузей господарства. На перший план вийшов малий та середній бізнес.

У галузі житлової політики перевага була віддана збільшенню відсотка приватного сектору. З цією метою були розроблені спеціальні програми кредитування, розраховані перш за все на середній клас та молоді сім'ї.

Основними положеннями програми тетчеризму були наступні: приватне підприємництво є основою будь-якої процвітаючої економіки; свобода, однакові можливості, підтримка малого і середнього бізнесу є головними складовими економічної політики держави; для досягнення економічної стабільності і подолання кризи потрібно, щоб усі працездатні громадяни забезпечували себе самі. У зв'язку з цим держава повинна надавати допомогу виключно непрацездатним верствам населення. (Виходячи з цього, пізніше були скорочені усі державні соціальні програми); втручання держави в приватне життя повинно звестися до мінімуму; профспілкам надається право захисту інтересів трудящих, але вони не повинні якимось чином утискати інтереси інших верств населення. У зв'язку з цим слід обмежити право профспілок на страйки, так як вони завдають шкоди суспільству [6].

Варто відзначити, що однією з головних особливостей британської неоконсервативної моделі було те, що велика роль відводилася моральній аргументації, а саме – апеляції до традиційного консерватизму населення Великої Британії, традиційним цінностям, таким, як родина, релігія, закон і порядок.

Що стосується зовнішньополітичного курсу часів тетчеризму, то з приходом до влади уряду Маргарет Тетчер він був різко змінений. Пріоритетними напрямками стали відносини з Європейським Економічним Співтовариством, з СРСР та продовження «особливих відносин» з США, що традиційно склалися між цими державами.

У відносинах з ЄС реалізовувалася модель євроінтеграції з одночасним збереженням національної самостійності Великої Британії, виходячи з одного з головних принципів неоконсервативної ідеології – принципу унікальності та самобутності кожного.

Що стосується відносин з СРСР, то Тетчер завжди була прихильницею крайнього антикомунізму, роблячи у своїх промовах жорсткі антирадянські заяви. Але прихід до влади М. Горбачова та радикальні зміни, що почалися в СРСР услід за тим, посприяли зміні тактики щодо політичного курсу стосовно СРСР [7]. Головним досягненням періоду тетчеризму у відносинах з СРСР слід вважати закінчення «холодної війни». З цього приводу у своєму інтерв'ю газеті «Вашингтон Пост» вона сказала: «Тепер ми не в стані холодної війни та наші нові відносини широкі як ніколи» [8].

Підводячи підсумки, можна сказати, що в цілому для економіки та промисловості Великої Британії роки тетчеризму стали періодом піднесення. Мінімізації втручання держави у життя громадян, скорочення соціальних програм допомог, підтримка малого та середнього бізнесу та пільгова система оподаткування корпорацій, жорстка політика щодо профспілок виявилися достатньо ефективними в умовах соціально-економічної кризи, що існувала на той час у Великій Британії.

У сфері зовнішньої політики силовий чинник виходив на перший план для посилення впливу на міжнародній арені заради збільшення власної могутності та економічної стабільності. Велика Британія намагалася нав'язати іншим державам власну модель устрою, з неодмінним збереженням національної самостійності Великої Британії у всіх сферах.

Унікальність неоконсервативної моделі періоду тетчеризму полягає в тому, що вона стала поєднанням декількох ідеологічних компонентів: традиційних консервативних цінностей з особливостями соціально-економічного становища Великої Британії в 1970 – 1990 рр. Неоконсервативна ідеологія часів урядів Тетчер у соціальній та економічній галузях стала пізніше моделлю поведінки для вирішення соціально-економічних криз в інших країнах. Тому тетчеризм є основним об'єктом уваги дослідників неоконсерватизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kristol Irving. Reflections of a Neoconservative: Looking Back, Looking Ahead / Kristol Irving. – Basic Books, 1983. – 336 с.
2. Політологія : словарь-справочник / [Василик М.А., Вершинин М.С. и др.]. – М. : Гардарики, 2001. – 328 с.
3. Kaltenbrunner G. K. Der schwierige Konservatismus: Definition Theorien. Portrals. – West Berlin : Herford, 1975. – 716 с.
4. Степанова Н.М. Британский неоконсерватизм и трудящиеся, 70 – 80-е годы. – М. : Наука, 1987. – 472 с.
5. Перегудов С.П. Тэтчер и тэтчеризм / Перегудов С.П. – М. : Наука, 1996. – 502 с.
6. Margaret Thatcher. Speech in Finchley від 11 квітня 1979 р. [Електронний ресурс] / Margaret Thatcher. – Режим доступу : <http://www.margaretthatcher.org/document/104002>
7. Eric J. Evans. Thatcher and Thatcherism / Eric J. Evans. – London : Routledge, 1997. – 147 с.
8. Margaret Thatcher. Gorbachev Policy Has Ended The Cold War published: November 18, 1988 [Електронний ресурс] / Margaret Thatcher. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com>

О.Ю. Удовенко

Неоконсерватизм как актуальная проблема на примере Великобритании времен правительств Маргарет Тэтчер

Статья посвящена проблеме неоконсерватизма в Великобритании. В ней анализируется процесс формирования, становления и претворения в жизнь неоконсервативных идеологических положений времен премьерства Маргарет Тэтчер. Прослеживается процесс практической реализации неоконсервативной идеологии в социальной, экономической и внешнеполитической сферах.

Ключевые слова: неоконсерватизм, внешнеполитические сферы, социально-экономический кризис.

О. Udovenko

Neoconservatism as the Problem of Current Interest Based on the Margaret Thatcher's Premiership in UK

The article deals with the problem of neo-conservatism in the UK. The process of Margaret Thatcher's premiership neo-conservative ideological position creation, developing and implementation is analyzed in it. The process of neo-conservative ideology practical implementation in the social, economic and foreign policy spheres is traced.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2013.